

Mikael Sommervold

Mesolittiske boplasstyper i forskning og forvaltning

Prioritering og verdi tilknyttet mesolittiske boplasstyper

Bacheloroppgave i Arkeologi

Veileder: Heidi Mjelva Breivik

April 2021

Mikael Sommervold

Mesolittiske boplasstyper i forskning og forvaltning

Prioritering og verdi tilknyttet mesolittiske boplasstyper

Bacheloroppgave i Arkeologi
Veileder: Heidi Mjelva Breivik
April 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske og klassiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Innholdsfortegnelse

<u>Introduksjon</u>	s. 2
<u>Boplasstyper: Basisboplasser og midlertidige boplasser</u>	s. 2
<u><i>Binford sitt bosetningssystem</i></u>	s. 3
<u><i>Boplasstyper i norsk mesolitikum</i></u>	s. 5
<u><i>Karakteristikker av midlertidige boplasser</i></u>	s. 7
<u><i>Karakteristikker av basisboplasser</i></u>	s. 8
<u>Forskning og kulturminneforvaltning: I relasjon til mesolittiske boplasstyper</u>	s. 9
<u>Analyse: To utgravningsprosjekters forhold til mesolittiske boplasstyper</u>	s. 13
<u><i>Case 1: Ormen Lange Nyhamna</i></u>	s. 13
<u><i>Case 2: E18 Brunlanesprosjektet</i></u>	s. 18
<u>Diskusjon: Sammenligning av case 1 og 2 sine forhold til mesolittiske boplasstyper</u>	s. 23
<u><i>Omfang</i></u>	s. 23
<u><i>Problemstillinger</i></u>	s. 23
<u>Konklusjon</u>	s. 25
<u>Litteraturliste</u>	s. 26

Introduksjon

Mesolittiske boplasser har ut ifra sin utforming, og plassering i forhold til andre boplasser, blitt kategorisert i ulike boplasstyper. Arkeologer har brukt denne inndelingen for å tolke bruk og forhold mellom boplasser og mennesker i mesolitikum. Slik inndeling i ulike typer kan lede til visse forventninger til et mesolittisk boplassfunn gjennom utgravningsprosessen, og hvordan det verdsettes i et kulturminneperspektiv. Denne oppgaven vil gjøre rede for mesolittiske boplasstyper og hva som definerer boplasstypene som fagbegrep. Dette vil hovedsakelig utføres ut ifra litteratur skrevet av Binford (1980), Fretheim (2017), Bergsvik (1995) og Boaz (1998), samt videre utfylt etter litteratur av andre forfattere. Deretter vil oppgaven drøfte de mesolittiske boplasstypene fra et forsknings- og kulturminneperspektiv, hvor formålet er å undersøke hvordan mesolittiske boplasstyper behandles i denne kontekst, og om kategorisering innen en boplasstype påvirker verdsetting og prioritering av en lokalitet. Dette vil videre drøftes gjennom to case studier av utgravningsprosjekter, Ormen Lange Nyhamna og E18 Brunlanesprosjektet. Disse to ble valgt fordi de begge var større utgravningsprosjekter som inneholdt ulike mesolittiske boplasstyper. Denne oppgaven vil utføre dette ut ifra problemstillingene: Hvordan blir mesolittiske boplasstyper kategorisert i forskning? Påvirker mesolittiske boplasstyper prioritering i utgravningsprosjekter?

Boplasstyper: Basisboplasser og midlertidige boplasser

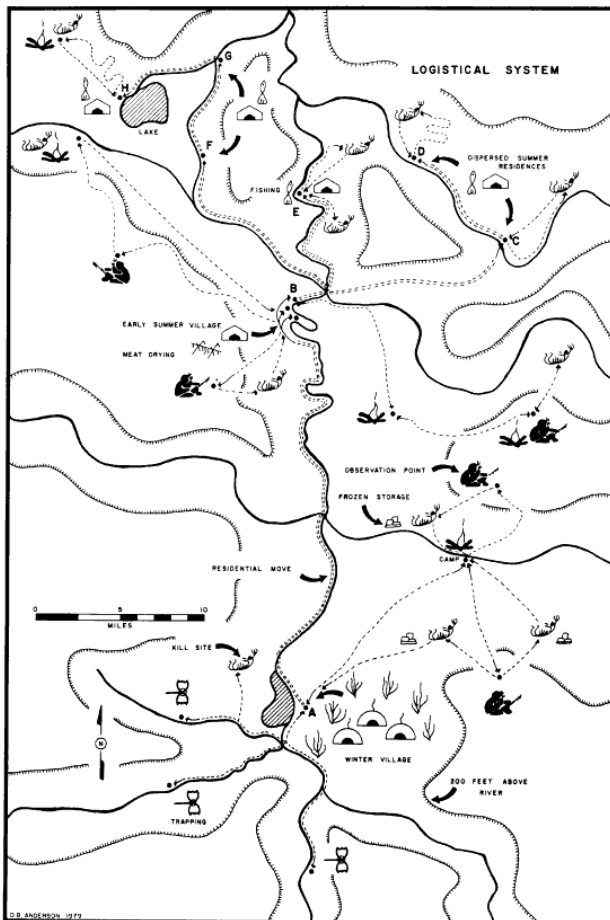
Hva som tilsier en mesolittisk boplasstype avhenger av hvilket teoretisk rammeverk som arbeides med. Denne oppgaven vil operere ut ifra hovedkategoriene *basisboplass* og *midlertidig boplass*, men vil også utdype kategoriene gjennom å gjøre rede for andre kategoriseringer som underkategorier. En basisboplass er en mesolittisk boplass med tegn til permanente strukturer, lengre bruk og tilgang til stabile ressurser. Dette knyttet til generelt bruk som for eksempel produksjon og vedlikehold av redskaper. En midlertidig boplass er generelt mindre enn basisboplasser, opprettet i et mer begrenset og spesifikt ressursområde og ble brukt i kortere perioder. Bosetningsmønstre, og dermed hvilke boplasstyper som blir brukt, er påvirket av tilgjengelige ressurser og landskapet sin fordeling av de ressursene. Denne tilknytning til ressurser leder til at basisboplasser i Norge har en tendens til å befinne seg nærmere strandlinja, som illustrert av Bergsvik (1995) sine tolkninger av boplassfunn i Nordhordland, med stabile maritime ressurser. De midlertidige boplassene er generelt mer spredt relatert til ulike spesielle formål under korttidsopphold, så de kan finnes ved strandlinjen eller i varierende høyde over havet. Dette er ikke for å si at basisboplasser krever maritim tilpasning, men maritime topografiske elementer som for eksempel en flaskehals er

ressursrike og stabile nok til å støtte en basisboplass over lengre tid (Bergsvik, 1995). Etnografiske og arkeologiske studier viser at basisboplasser og midlertidige boplasser ble tatt i bruk i samspill med hverandre. Den samme gruppe jeger-sankere kunne bruke samme basisboplass flere ganger og sette opp flere midlertidige boplasser. De midlertidige boplassene kunne brukes for å følge ressurser som jakt, for så å returnere til basisboplassen etter sesongskifte, eller via regelmessig, korte opphold av flere midlertidige boplasser i nærhet av basisboplassen (Fretheim, 2017, s. 29-40; Nerøy, 1998, s. 35-39) Videre vil ulike underkategorier av mesolittiske boplasser gjøres rede for og deretter vil oppgaven tolke hvordan de faller under basisboplass og midlertidig boplass som boplasstyper.

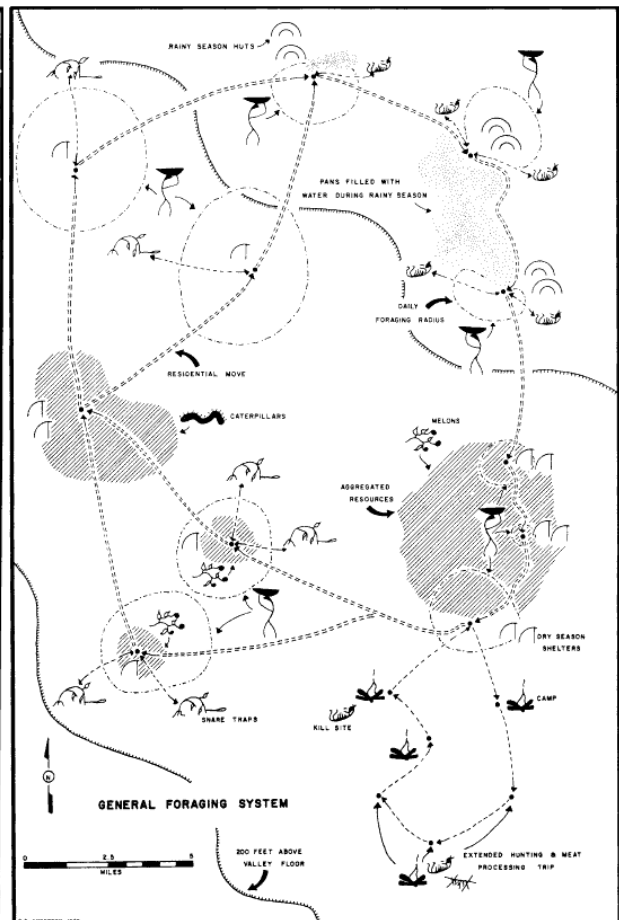
Binford sitt bosetningssystem

De mesolittiske boplasstypene arkeologer forholder seg til i samtiden er særdeles påvirket av arbeidet til Lewis R. Binford. Dette har preget norsk arkeologisk forståelse av mesolittiske boplasstyper og vil brukes for å introdusere de konseptene som norske arkeologer bruker for å kategorisere mesolittiske boplasstyper. Binford (1980) sitt arbeid var rettet mot en antropologisk forståelse av jeger-sankere gjennom inndeling i «*foragers*» og «*collectors*». Foragers setter opp basisboplasser og bruker det som midtpunkt for kortere utflukter og innsamlinger av ressurser i boplassens nærområde. Når jeger-sankere tar i bruk boplasser for å bringe ressurser tilbake til andre mennesker, som Binford kaller logistisk strategi, faller de under collector inndelingen. Disse er generelt satt opp knyttet til spesifikke formål og ressursområder. Binford sin teori brukes for å illustrere grunnleggende forståelser av mesolittisk boplassorganisering som har blitt videreutviklet av arkeologer, også i Norge, til å kategorisere mesolittiske boplasstyper. Relevansen for norske mesolittiske boplasser rettes mot deres mobilitet og forhold til utnyttelse av ressursområder både over lengre tid og til korttidsbruk. Binford så på jeger-sankernes boplasser som produkter av et system. De var resultater av et komplekst levetilstand og et system for jakt og bosetning. Boplassene, og det materialet som blir funnet på mesolittiske boplassutgravninger, er forstått som resultat av en helhetlig prosess. Derfor kategoriserte Binford jeger-sankeres boplasser ut ifra deres rolle innen denne prosessen og med forståelsen av at menneskene som brukte boplassene også brukte andre boplasstyper i et helhetlig samspill. Boplassene ble kategorisert etter sitt dynamiske forhold til jeger-sankerne og hvordan det ble gjenspeilet i funnmaterialet. Jeger-sankere bygger i høyere grad på mobilitet for å flytte i takt med tilgang til ressurser. Boplasser med formål å bringe menneskene til ressurser, under forager inndelingen, er *hovedbase* (engelsk: residential base) og *innsamlingsplass* (engelsk: location). Boplasser som knyttes til

collectors og deres logistiske kategori vil kunne kategoriseres som *feltleir* (engelsk: field camp), *stasjon* (engelsk: station) og *lagringsplass* (engelsk: cache). Collectors vil bruke de tre i tillegg til hovedbase og innsamlingsplass. Den logistiske strategien til collectors knyttes til den økte mobiliteten og ressursbruken funnet i omgivelser med spredte ressurser, som i klimaet i norsk mesolitikum. Hovedbase er en basisboplass, hvor jeger-sankere samles og det er mest spor etter produksjon og ivaretagelse av redskaper. Innsamlingsplass er en midlertidig boplass som tas i bruk i kortere perioder for et spesifikt formål, hovedsakelig innsamling av ressurser som jakt. De har mindre funnmateriale og det ligger sjeldent igjen redskaper, de som finnes er knyttet til ett spesielt formål, og har ikke spor etter permanente strukturer. Kortere bruk leder til mindre bruk av redskaper, dermed lider færre redskaper slitasje, og de blir i stedet brakt tilbake til gruppens hovedbase. Feltleiren er en boplass som fungerer som en mindre, midlertidig hovedbase rettet mot et spesifikt formål for en gruppe. Altså hvor en gruppe utenfor deres hovedbase setter opp en boplass knyttet til et spesifikt formål, hvor de kan sove og spise før de drar tilbake. De er større enn en innsamlingsplass og ble brukt i komparativt lengre tid før gruppen dro tilbake til deres hovedbase. Selv om den har fellestrekk med en hovedbase er feltleiren fremdeles en midlertidig boplass, ikke en basisboplass. Dens

Figur 1. Illustrasjon av collectors sitt logistiske boplass-system (Binford, 1980, s. 11).

Figur 2. Illustrasjon av foragers sitt boplass-system (Binford, 1980, s. 6).

spesifikke formål og korte bruksperiode, samt mangel av permanente strukturer og funn av hovedsakelig spesialiserte redskaper, er tilhørende midlertidig boplass kategoriseringen. De to andre logistiske boplassene Binford nevner, stasjoner og lagringsplasser, er basert på deres bruk innen informasjonssamling og som midlertidige lagringsplasser respektivt. Denne oppgaven vil forholdet seg til mesolittiske boplasstyper i Norge, hvor hovedbase, innsamlingsplass og feltleir er mest relevant for det norske arkeologiske materialet (Binford, 1980; Breivik, 2020, s. 121-126). Videre vil denne bruksbaserte kategoriseringen knyttes til norske arkeologers typeinndeling.

Boplasstyper i norsk mesolitikum

Tidligmesolittiske bosetningsmønstre i Norge har blitt tolket som avhengig av hyppig bruk av midlertidige boplasser for å ta i bruk nye ressursområder. Gjennom mellom- og senmesolitikum har basisboplasser i økende grad blitt tolket som stabiliserende midtpunkter i et bosetningsmønster som i høyere grad utnyttet midlertidige boplasser for spesielle formål i kombinasjon med en basisboplass for generelle formål. Et eksempel på samspillet mellom basis- og midlertidig boplasser i et mindre område finnes i Oslofjorden. Hvor mesolittiske boplassfunn inneholder kystbaserte basisboplasser som ble brukt i kombinasjon med flere mindre midlertidige boplasser med spesifikke formål. I lokale områder og gjennom større nomadiske mobilitetsmønstre er innsikt i det kombinerte bruket av basis- og midlertidige boplasser viktig for forståelsen av mesolittiske boplass-systemer (Boaz, 1998, s. 15-34; Breivik, 2020). Norske arkeologer har tatt i bruk ulike begrep og underkategorier i forhold til kategorisering av mesolittiske boplasstyper. To slike norske teoretiske tolkninger av boplasstyper vil videre bli gjort rede for. Fretheim kategoriserer norske mesolittiske boplasser etter deres plass i et mobilitetssystem. Den permanente bosetningen, *hus* (engelsk: house), blir forlatt og kommet tilbake til etter sesongenes skifte og jeger-sankernes nomadiske livsstil. De knyttes til det samme avfalls- og generell funnmengde som Binford sin hovedbase og fungerer som basisboplasser. *Telt* (engelsk: tent) hører til boplasser som kan transporteres med jeger-sankerne til andre områder. Forstått etter, sammenlignet med husboplasser, mindre funnmateriale. På samme vis er en *hytte* (engelsk: hut) knyttet til boplasser preget av mindre funnmateriale, men er adskilt fra teltboplasser som en mindre permanent boplass for bruk i kortere perioder. Både telt- og hytteboplasser vil falle inn under kategorien midlertidig boplass, hvor teltboplassen kan nærmere sammenlignes med feltleiren som en boplass med mer generelt bruk i kombinasjon med spesifikke formål. Begrunnelsen for Fretheims inndeling er, lik Binford, innsikt i boplassmønstre og sosial struktur. Bruk av de tre ulike

boplasstypene gir innsikt i reisemønster, ressursutnytting og leveforhold. For eksempel bruk av telt, fraktet med båt langs kysten, blir tolket som grunnlag for utbredt bruk av midlertidige boplasser gjennom nomadiske forflytningsmønster. Det i tillegg til varierende bruk av de større husboplassene i kombinasjon med teltboplasser. Hytteboplasser blir nærmere tilknyttet spesielle formål og er også kategorisert etter sitt midlertidige bruk. «*Composite dwelling*» er sammensatte boliger på en boplass, som har både permanente og mobile bygningsdeler. Det er en måte å kategorisere boplasser, men fyller komparativt lik rolle i forståelsen av mesolittisk boplassbruk som telt- og hytteboplasser. Så for denne oppgavens formål vil kun Fretheims hus-, telt- og hytteboplasser refereres til (Fretheim, 2017, s. 11-14; Fretheim, Bjerck, Breivik & Zangrando, 2018, s. 207-223). Fretheims underkategorier for mesolittiske boplasstyper er utformet basert på trekk i det norske mesolittiske materialet. En annen arkeolog som har basert underkategorier på norske mesolittiske boplassfunn er Bjerck.

Bjerck sin kategorisering av boplasstyper er inspirert av arbeidet til Binford og Indrelid, men baseres på norske ressursgrunnlag og mobilitetsmønster, utformet knyttet til boplassfunn i Vega i Nordland. Mesolittiske basisboplasser er kategorisert av Bjerck som *leirplass* og *hovedboplass*. *Tuft/mødding-lokaliteter* er også en basisboplass, men tilhører Neolitikum og er dermed utenfor denne oppgavens formål. Hovedboplassen sammenlignes direkte med Binford sin hovedbase og fungerer som senteret for menneskelig aktivitet over varig opphold. Hovedboplassen er ulik hovedbasen, i det at den spesifikt knyttes til funksjon som midtpunkt for større menneskegrupperinger. Leirplasser er særdeles funnrrike, med tegn på bruk av en stor gruppe over lengre sammenhengende perioder, i motsetning til hovedboplassens samlingspunkt for flere menneskegrupper. Leirplasser tilknyttes forberedelse og etterarbeid av jakt og fiske som stabile ressursgrunnlag. De av Bjercks boplasstyper som faller under midlertidig boplass kategorien er *fangststasjoner* og *sitteplasser*. Fangststasjoner, også kalt stasjoner, er direkte koblet av Bjerck til Binford sin innsamlingsplass og feltleir og fungerer som støttepunkter for jaktvirksomhet. Denne inndelingen var inspirert av utspreidningen av fangststasjoner med tilgang til farvannet langs de ulike øyene i Vega. De tilknyttes solide husstrukturer, men har lite funnmateriale. Mangel på tegn av aktivitet utenfor husstrukturen tolkes for å vise til at stasjoner ble hovedsakelig brukt om vinteren. Sitteplasser kategoriseres som kortvarige, til en viss grad tilfeldige opphold utenfor det mer strukturerte boplassnettverket. De har mindre funnmaterialet enn fangststasjoner og tolkes som stoppesteder utenfor boplass-systemet (Bjerck, 1989, s. 39-176). Bjerck sin inndeling av boplasstyper gir innsikt i variasjoner innen basis- og midlertidige boplasser. Bjerck sin

typeinndeling illustrer at basisboplasser ikke er ensartede boplasser, men er også preget av deres formål og bruk. Hvor leirplassen ble brukt av enkelte menneskegrupper fungerte hovedboplassen som møtepunkt for flere grupper. Sitteplassen er en midlertidig boplasstype adskilt fra tidligere underkategorier. Det basert på mangelen av klare formål og plassering utenfor samlet lokalitetssamspill og mobilitetsmønster. Utover i oppgaven vil de rede gjorte underkategoriene bli direkte samlet inn under basisboplass og midlertidig boplass som overordnede boplasstyper.

Innsikt i disse tre ulike systemene for kategorisering av mesolittiske boplasstyper illustrerer de likheter og grunnleggende aspekter som tydfiserer boplasstypene som forståelse av mesolittiske boplasser. Basisboplassene: hovedbase, husboplass, hovedboplass og leirplass er boplasser som ble brukt over lengre tid med permanent plassering og generelle formål. De midlertidige boplassene: innsamlingsplass, feltleir, teltplass, hytteboplass, sitteplass og fangststasjon eksisterer i en rekke variasjoner i utforming og formål som tidligere redegjort, men er alle preget av mindre funnmaterialet, midlertidige opphold og spesielle formål. Grunnen til at de kombineres i en hovedkategori i denne oppgaven er basert på oppgavens problemstilling. Skillet mellom en teltplass og en feltleir er interessant fra et teoretisk perspektiv og bidrar til viktig innsikt i bosetningsmønsteret, men rettet mot utgravninger spesifikt er deres fellestrekk mer relevant. Slutten av dette kapittelet vil gjennomgå ulike karakteristikk som kommer til syne under utgravning tilhørende midlertidige boplasser og basisboplasser.

Boplasstype	Engelsk navn	Forfatte	Kategori	Oppsummert karakteristikk
Hovedbase	Residential base	Binford	Basis	Samlingspunkt for jeger-sanker aktivitet
Innsamlingsplass	Location	Binford	Midlertidig	Innsamling av ressurser til hovedbasen
Feltleir	Field camp	Binford	Midlertidig	Liten hovedbase med spesifikt formål
Hus	House	Fretheim	Basis	Permanent bosetning i periodisk bruk
Telt	Tent	Fretheim	Midlertidig	Transporterbar boplass
Hytte	Hut	Fretheim	Midlertidig	Liten engangsboplass med spesifikt formål
Sitteplass	n/a	Bjerck	Midlertidig	Kortvarig opphold utenfor boplassnettverk
Fangststasjon	n/a	Bjerck	Midlertidig	Støttepunkt for jaktvirksomhet
Leirplass	n/a	Bjerck	Basis	Brukt av en stor gruppe over lengre tid
Hovedboplass	n/a	Bjerck	Basis	Senter for varig menneskelig aktivitet

Tabell 1. Oversikt over mesolittiske boplasstyper under basisboplass og midlertidig boplass kategoriene.

Karakteristikk av midlertidige boplasser

Kategorisering av mesolittiske boplasstyper er preget av spesifikke aspekter i funnmaterialet. Videre vil aspektene som tilhører midlertidige boplasser gjøres rede for. Forståelse av funnmaterialets tilhørelse til mesolittiske boplasstyper vil være nødvendig for senere drøfting.

En faktor i boplasstype kategorisering er boplassens størrelse, men det er ikke kun basert på areal. Det er tolket ut ifra funnmaterialet og spesielt funnmengden og dens spredning. Et stort boplassområde med lite og spredt funnmateriale kan tilsis en midlertidig boplass som har blitt brukt flere ganger. På samme måte kan et mindre boplassområde med tett og mangfoldig funnmateriale være en basisboplass. Et eksempel på dette finnes i norske høyfjellsboplasser, hvor de største boplassfunnene er ofte preget av flere separate boplasser over lengre tid, mens mellomstore boplasser er oftere mer kronologisk samlet og *rene*. De minste høyfjellsboplasser er typifisert av få og ensartede funn, ofte dominert av enkelte artefakttyper (Indrelid, 1977, s. 129-135). De minste høyfjellsboplassene er knyttet til midlertidige boplasser, men de store kan være en blanding av basis- og midlertidige boplasser over lengre tid. De mellomstore er oftest relatert til basisboplasser, men det å utelukke muligheten for en større midlertidig boplass er unødvendig begrensende. Størrelsen på et boplassfunn er en faktor i forståelsen av en mesolittisk boplass som ikke er begrenset til høyfjellet. Ikke bare størrelsen til boplassen og mengden funn, men også typen funn kan gi innsikt i boplasstypen. Funnmateriale som inneholder lokalt produserte redskaper med minimale bruksskader kan knyttes til en midlertidig boplass. Om samme område blir brukt flere ganger er det vanligere med mer bruksskadede redskaper. Andre aspekter av funnmaterialet i midlertidige boplasser er kvaliteten til redskapene. Redskap laget for å vare over lengre tid gjennom raffinert utforming kan knyttes til at boplassen ble brukt over en lengre periode eller at den ble gjenbesøkt flere ganger. Grovere utformede redskaper, som ville ha hatt kort effektiv levetid knyttes til boplasser som var planlagt brukt i kortere tidsrammer eller for engangsbruk (Laylander, 1997, s. 185-193). Utgravning av midlertidige boplasser med slike funn gir innsikt i deres bruk og formål. Enkeltfunn av en av disse funntypene garanterer ikke en midlertidig boplass, men kombinasjonen av flere slike aspekter, i kombinasjon med mangelen av tegn på en basisboplass, brukes for å sikre kategorisere og forstå en midlertidig boplasstype.

Karakteristikker av basisboplasser

En basisboplass er ikke bare preget av funnmangfold, men også knyttet til spesifikke funn som tegn etter strukturer som stolpehull og ildsteder. Funn av større mengder produksjonsavfall knyttes til basisboplasser, men også konteksten til produksjonsavfall og andre artefakter brukes til å tolke boplassens bruk og utforming. Slik kontekst kan gi innsikt i en boplass sine aktivitetsområder, noe som videre kategoriserer boplassen og dens bruk. Dette undergår begrepet romlig analyse, hvor boplassen og dens funnmateriale blir tolket etter sin fysiske plassering og kontekst for å binde det romlige funnet til fortidig aktivitet. Litisk

produksjonsavfall funnet omkring ildstedet fungerer som tegn på produksjon i det området. Funn av produksjonsavfall i et separat område tyder på opprydding i en avfallssone. Oppsett av strukturer i en basisboplass, i tillegg til å fungere som bevis for basisboplassens type, kan gi innsikt i slike aktivitetsområder. For eksempel avstanden mellom ildsteder kombinert med spredningsmønster av produksjonsavfall rundt ildstedene, har blitt brukt til å tolke mellomrommene som soveområder (Nærøy, 1998, s. 81-94; Thuestad, 2005, s. 20-33). Slik romlig analyse av artefaktspredning og mangfold kan gi innsikt i aktivitet og bruk av boplassfunn, noe som kan kategorisere faktorer i både basis- og midlertidige boplasser. Artefaktfunn kan både materielt analyseres og tolkes ut ifra sitt bruksformål relatert til boplasstypen.

Basisboplasser	Midlertidige boplasser
Hovedsakelig generelt formål, ulike aktiviteter	Hovedsakelig spesielt formål, en/få aktivitet(er)
Nær stabil ressurs	Nær sesongbasert og/eller ikke stabil ressurs
Inneholder store mengder produksjonsavfall	Inneholder lite eller ikke produksjonsavfall
Inneholder (spor av) permanente strukturer	Inneholder få, mindre eller ingen strukturer
Mangfoldig artefaktfunn	Ensartet artefaktfunn
Større funntetthet	Mindre funntetthet
Dekker generelt større areal	Dekker generelt mindre areal
Gjenstandsmateriale fra andre områder	Knyttet til funn av lokalproduserte gjenstander
Kan ha blitt brukt en gang eller flere ganger	Kan ha blitt brukt en gang eller flere ganger
Brukt i samspill med andre boplasser	Brukt i samspill med andre boplasser

Tabell 2. Karakteristikk tilhørende basisboplasser og midlertidige boplasser.

Forskning og kulturminneforvaltning: I relasjon til mesolittiske boplasstyper

Forholdet mellom forskning og forvaltning i arkeologisk praksis er, som arkeologifaget selv, preget av forholdet mellom økonomi og vitenskap, den økonomiske kapital og den symbolske kapital. Arkeologisk arbeid utføres i tråd med sin tilknytning til disse to konseptene.

Kulturminneforvaltning og sensasjonelle funn driver arkeologiens økonomiske styrke, mens vitenskapelig arbeid med mindre økonomisk verdi, produseres for dens symbolske og vitenskapelige verdi. Dette forholdet mellom økonomi og vitenskap eksisterer ikke kun som kategorisering av ulike arkeologiske drifter, men er også faktorer i alt arkeologisk arbeid. Et eksempel på dette er utgravninger som blir betalt for av private firma etter dispensasjon. I disse tilfellene arbeider arkeologene for vitenskapelig og symbolsk kapital, mens det private firma utarbeider en avtale etter deres økonomiske kapital. Slike utgravninger er generelt en uønsket utgift for det private firma, dermed vil de ønske å begrense den økonomiske kapital utgravningen krever. Altså har klienten og arkeologen to ulike perspektiver som kan komme i

konflikt. Det private firma ønsker en rask og billig utgravning, slik at de kan utføre eget arbeid så fort og med minst kostnader som mulig. Arkeologene som utfører utgravningen ønsker å dokumentere og avdekke all symbolsk og vitenskapelig verdi de kan, men må arbeide under en avgrenset tidsramme og et begrenset budsjett. Norsk lovverk og arkeologiens rolle i det norske samfunnet er preget av dette samspillet mellom økonomien til private tiltak og arkeologiske utgravninger rettet mot vitenskapelig verdi. Forvaltningen som utøves under slike utgravninger er rettet mot forskningen, mens forvaltningen av eksisterende kulturminner kan knyttes til sin større økonomiske verdi via for eksempel turisme (Glørstad, 2013).

Forholdet mellom disse to aspektene av arkeologiens drift er relevant for innsikt i utgravninger sine forhold til og prioriteringer gjeldende mesolittiske boplasstyper. Den minimale økonomiske verdien som tillegges mesolittiske boplasser, ofte usensasjonelle og lite anvendbare som turistdestinasjoner, leder til at forskningsverdien som allerede er en viktig drivfaktor i norske utgravninger blir en enda større bestemmelsesfaktor for prioritering under utgravning av en mesolittisk boplass. Forvaltningsverdien til mesolittiske boplasser rettes heller mot forvaltningen av artefakter, som har en større forvaltningsverdi knyttet til blant annet museumsutstillinger og innsamling til magasin. Forskningsbasert prioritering vil variere, men er ofte knyttet til utdyping av eksisterende kunnskap eller utfylling av kunnskapsmangel, både på nasjonale og lokale nivå (Ringstad, 2013). Når det kommer til slik prioritering rettet mot en utgravning sin forskningsverdi vil denne oppgaven se på om dette påvirker behandling og prioritering av mesolittiske boplasser etter sin type. Dette rettet mot hvordan prioritering under en utgravning påvirker mesolittiske boplasstyper som subjekt for forskning.

Mesolittiske boplasstyper er, som nevnt tidligere, preget av større bosetningsmønstre og dermed hvordan en enkelt boplass passer inn i en større helhet. En forskningsmetodikk som angår forholdet mellom flere boplasser er romlig lokalitetssamspill analyse (engelsk: intersite spatial analysis). Romlig analyse som teoretisk rammeverk er varierende og inneholder en rekke ulike metodikker, men fungerer både for analyse av enkelte lokaliteter og for forholdet mellom flere lokaliteter. På samme måte som romlig distribusjon av artefakter på en lokalitet kan gi innsikt i lokalitetens bruk, kan romlig distribusjon av ulike boplasstyper gi innsikt i boplassenes bruk. Romlig lokalitetssamspill analyse vektlegger samspillet mellom boplassene mer enn boplassene selv, spesielt rettet mot mindre lokaliteter med færre artefakter, altså midlertidige boplasser. Verdien til mindre boplassfunn er knyttet opp til hvordan de tilhører andre boplassfunn (Blankholm, 1991, s. 37-49 og 179-182). Spørsmålet slike holdninger til

mindre boplassfunn vekker er om midlertidige boplasser får vitenskapelig verdi i sin tilknytning til andre boplasser. Har de sammenlignbart mindre egenverdi enn en basisboplass? Altså er samspill og tilknytning til andre boplasser av større vitenskapelig interesse enn den midlertidige boplassen selv? I norsk kulturminneforvaltning begrunner riksantikvaren nasjonal interesse i kulturlandskap etter, relevant for denne oppgavens mesolittiske forskningsperspektiv, dens mangfoldighet, sjeldenhet og kunnskapsverdi. Fra et kunnskapsperspektiv er midlertidige boplasser nært tilknyttet basisboplassene gjennom romlig lokalitetssamspill analyse, deres kunnskapsverdi knyttes opp mot helheten i stedet for mot en egenverdi. Mangel og lite variasjon i funnmateriale, som faktorer i kategorisering av midlertidige boplasser, tilsvarer lite mangfoldighet. Midlertidige boplasser er av sin natur utspredd brukt, hvor samme gruppe brukte flere midlertidige boplasser og de har generelt liten variasjon tilknyttet samme spesifikke formål. Med andre ord er en spesifikk midlertidig boplass generelt ikke sjelden nok til å ha en særegen nasjonal interesse. Men et kulturlandskap som inneholder en basisboplass, eller en basisboplass og flere tilknyttede midlertidige boplasser, vil kunne oppfylle disse samme kravene. I tillegg er sammenhenger og helheter andre faktorer som tillegger kulturhistorisk verdi, noe som igjen styrker den midlertidige boplassens verdi som eksisterende i tilknytning til andre boplasser (Riksantikvaren, 2018; Riksantikvaren, 2019, s. 16-21). Disse holdningene i det bredere kulturminnevernet illustrerer hvordan mesolittiske midlertidige boplasser kan tillegges relativt mindre kulturminneverdi og nasjonal interesse i forhold til en funnrik basisboplass. Denne oppgaven vil derfor drøfte hvordan forskning og forvaltning, utgravningskontekst, behandler de mesolittiske boplasstypene og hvordan det gjenspeiler disse holdningene til kulturminneverdi.

Relatert til forskning og kulturminneforvaltningen av mesolittiske boplasser på Vega i Nordland skriver Bjerck om mulige prioriteringsfaktorer basert på underkategoriene tidligere redegjort. Han vektlegger informasjonspotensiale og sjeldenhet som sentrale verdier. Ut ifra disse verdiene utdypes midlertidige boplasser, Bjerck sine sitteplasser og fangststasjoner, for å ha mindre informasjonspotensiale og sjeldenhet etter deres utspredning og begrensede funnmateriale. Bjerck uttaler at midlertidige boplasser, her knyttet til fangststasjoner, «representerer fangststasjonene en type tilholdssteder som steinaldermenneskene har hatt flere av. [...] Vegas kulturhistorie ikke vil lide betydelige tap ved at noen stasjoner ble fjernet i forbindelse med moderne næringsaktivitet» (Bjerck, 1989, s. 89). Altså vil den kulturhistoriske verdien som tilhører helhetsbildet av boplassmønsteret være upåvirket av tap av enkelte midlertidige boplasser. Et perspektiv som knytter midlertidige boplasser sin verdi

til andre boplasser, i stedet for en iboende egenverdi. Av de fem kategoriene Bjerck bruker for å illustrere prioriteringsverdi er to midlertidige boplasser. Sitteplass blir lavest prioritert og fangststasjonen, som i sammenligning med sitteplassen har større mangfoldighet i funnmaterialet og er direkte knyttet til mobilitetsmønsteret, mottar kun middels prioritering. De tre andre er basisboplass underkategoriene, inkludert den neolittiske tuft/mødding-lokaliteten med høy prioritering. Leirplass og hovedboplass blir markert med høy og svært høy prioritering. Dette i økende grad i samsvar med deres sjeldenhet og mangfoldigheten i funnmaterialet (Bjerck, 1989, s. 76-176). Igjen er prioriteringer og verdier i kulturminneforvaltningen utformet slik at midlertidige boplasser blir vurdert som mindreverdige i sammenligning med basisboplasser. Prioriteringen av sjeldenhet og spesielt funnmangfold gir midlertidige boplasser, med sine lavere funnmengder, lavere prioritering enn basisboplasser. Det samme gjelder basisboplassenes sjeldenhet. Som tidligere illustrert av Boaz, Nerøy og Fretheim ble flere midlertidige boplasser brukt i samspill med enkelte basisboplasser (Boaz, 1998, s. 15-34; Fretheim, 2017, s. 29-40; Nerøy, 1998, s. 35-39). Noe som naturlig leder til et større antall midlertidige boplasser enn de i sammenligning sjeldnere basisboplassene.

Et siste eksempel på hvordan basisboplasser tillegges større verdi enn midlertidige boplasser er verdsetting av strukturer og produksjonsavfall. Hvordan en utgravnings problemstillinger fremhever disse karakteristikene av basisboplasser som verdifulle. Utgravningene i Vestby arbeider ut ifra tre problemstillinger. En med formålet å avdekke bostrukturer, som permanente strukturer og aktivitetsstrukturer, samt redskaps- og produksjonsmateriale. Prosjektets andre problemstillinger var rettet mot typologisk analyse av redskaper for kronologisk innsikt og analyse av materialet brukt under redskapsproduksjon. Som tidligere illustrert av oppgaven er redskapsproduksjon og funn av redskaper sterkere tilknyttet basisboplasser. Altså verdsetter utgravningen karakteristikker av basisboplasser, og midlertidige boplasser er mindre relevante for dens problemstillinger (Berg, 1995, s. 7-31). Dette er et eksempel på hvordan basisboplasser tillegges en egenverdi som midlertidige boplasser i mindre grad blir tillagt. Slike holdninger til hva som tilsier kulturminneverdi relatert til mesolittiske boplasstyper, innen både forskning og forvaltning, vil bli videre utforsket i to case studier. De to case studiene er begge større utgravningsprosjekter som inneholder både basisboplasser og midlertidige boplasser fra mesolitikum. Denne oppgaven vil gjennomgå de to case studiene og deres forhold til og behandling av de to boplasstypene. Oppgaven vil deretter bruke denne drøftingen til å videre diskutere de to

utgravningsprosjektene sine forhold til mesolittiske boplasstyper og hvordan det samsvarer med den forskningsinteresse og de kulturminneverdiene som har blitt gjort rede for i dette kapitlet.

Analyse: To utgravningsprosjekters forhold til mesolittiske boplasstyper

Case 1: Ormen Lange Nyhamna

Den 3. januar 2003 var den formelle starten til Ormen Lange Nyhamna prosjektet.

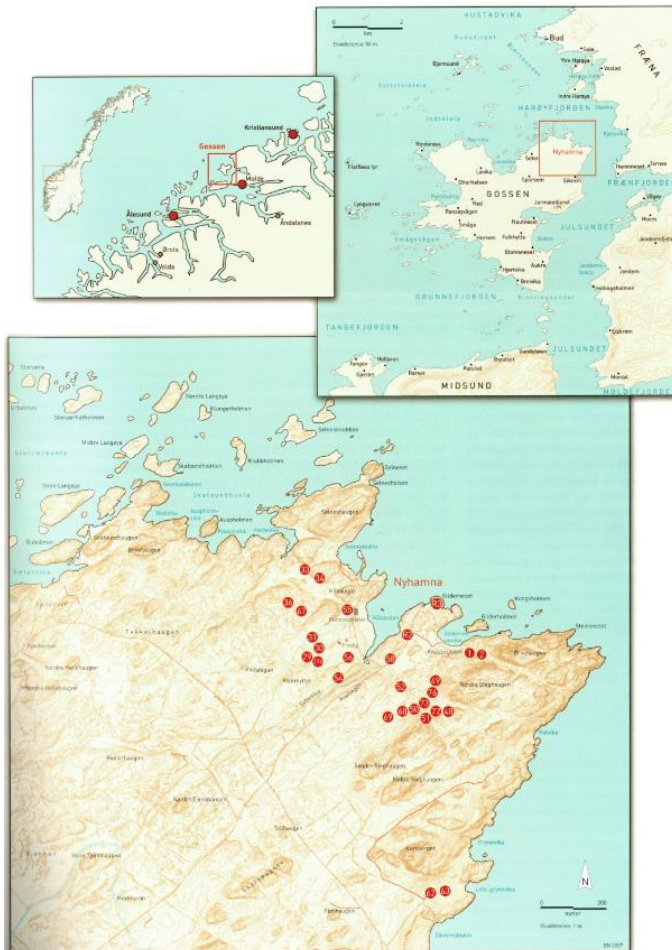
Utgravningsprosjektet ble foretatt på grunn av utbygging av et landanlegg i forbindelse med gassreservene i Ormen Lange feltet, hvor prosjektet sitt navn kommer fra. Det ble foretatt forundersøkelser og registrering av fire mulige områder av fylkeskommunen som ble brukt for å velge lokasjonen for landanlegget. Av de ulike områdene som ble vurdert som alternativer for utbygging ble Nyhamna på øya Gossen i Aukra kommune valgt.

Utbyggingsområdet på Nyhamna ble frigitt av Riksantikvaren med vilkår om at arkeologiske undersøkelser skulle ivareta viktige vernestrategiske mål. Dette gjennom dokumentasjon og innsamling fra utbyggingsområdet. NTNU Vitenskapsmuseet, som hadde ansvar for utgravningsprosjektet, påpekte at utgravningsområdet dekket et sentralt kulturmiljø med representativ overføringsverdi til andre regioner og hadde dermed stor kunnskapsverdi.

Prosjektet ble utført av NTNU Vitenskapsmuseet, i kommunikasjon med Møre og Romsdal fylkeskommune, Riksantikvaren og tiltakshaveren Norsk Hydro. Utgravningsprosjektet var rettet mot formål som analyse av romlige relasjoner innen enkelte og mellom flere boplasser, og analyse av aktivitetsmønster og sosial struktur. Planområdet for utgravningsprosjektet ble utformet med målsetning om å ikke kun påvise, men å også avgrense lokalitetene. Slik avgrensning ville være sentrale for forskning på forhold mellom boplasser og deres bruk, både i samspill med hverandre og bruk utover separate perioder. Prosjektet hadde fem problemstillinger som ble utviklet for innsikt i både overregional kulturhistorie og lokale forutsetninger, dette under formålet om helhetsdokumentasjon av områdets bruk og innsikt i sammenheng mellom ulike lokaliteter. De fem problemstillingene var rettet mot boplassorganisering, boplasstyper og boplassmønstre, fremvekst av bofasthet og jordbruk i yngre steinalder, overregionale trender i regionale forskjeller i materiell kultur gjennom steinalder, å finne spor etter tsunamien tilhørende Storeggaraset og forskning på bosetningsspor fra bronse- og jernalder (Bjerck, 2008b; Waraas, 2005, s. 7-13). Ormen Lange prosjektets første problemstilling, om boplassorganisering, boplasstyper og boplassmønstre, er mest relevant for denne oppgavens egen problemstilling. Oppgaven vil ta for seg Ormen

Lange prosjektet ut ifra den informasjon og arbeid utført tilknyttet den problemstillingen for å få innsikt i prosjektets forhold til mesolittiske boplasstyper.

Før prosjektets start utførte Møre og Romsdal fylkeskommune forundersøkelser og

Figur 3. Kart over lokaliteter på undersøkelsesområdet til Ormen Lange Nyhamna og prosjektet sin geografiske plassering (Bjerck, Åstveit, Meling & Jørgensen, 2008, s. 73).

registreringer av planområdet for utbygningen i 2001 og 2002. Før dette arbeidet var arkeologisk kunnskap om området begrenset til synlige fortidsminner og et begrenset antall artefaktfunn. Derfor var disse forundersøkelsene sentrale for planleggingen av Ormen Lange prosjektet. Dette ble utført gjennom overflatesøk og omfattende prøvestikking og ga innsikt i avgrensning av ulike boplasser. Etter sitt formål som forberedende arbeid for Ormen Lange prosjektet er fylkeskommunens forundersøkelser rettet mot å skape oversikt gjennom inndeling i fire delområder og markering av lokaliteter som separate enheter. Hver lokalitet ble dokumentert med en lokalitetsbeskrivelse, avgrensning,

stratigrafi, funn fra prøvestikk, datering, og angående lokaliteten, også naturvitenskapelige undersøkelser og relevante kommentarer som ikke inngår under de andre dokumentasjonskategoriene. Funnområder som ikke kunne klart defineres som egne lokaliteter ble dokumentert etter sine artefakter og kartfestet på oversiktskart. Disse funnområdene ble kategorisert fra A til C etter sitt potensiale som lokalitet. A har lokalitetspotensiale, B er sannsynligvis redeponert og har lite lokalitetspotensiale, C er enkeltfunn som kan i mindre grad tolkes som å ikke ha lokalitetspotensiale. I Ormen Lange

prosjektet ble disse funnområdene inkludert i benevning og nummerering av lokalitetene. For eksempel ble funnområde 16 nummerert som lokalitet 68.

Figur 4. Oversiktsbilde av lokalitet 68 (Åstveit, 2008, s. 414).

Videre utgravning av disse funnområdene viste at noen av de hadde stort lokalitetspotensiale utenfor det som kom til syne i fylkeskommunens rapport. Lokalitet 68 inneholdt tykke kulturlagsavsetninger som ble avdekket etter dypere graving enn registreringen dekket. Dette ledet til større og mer mangfoldig arbeid enn originalt planlagt og avdekket en lokalitet med tegn på bruk som basisboplass i periodevis bruk over lengre perioder, med mangfoldig funnmateriale og velbevarte tufter og strukturer. Lokalitet 68, som under registrering ble kategorisert som et funnområde kategori B, viste seg under utgravning og ha stor kulturminne- og kunnskapsverdi (Bjerck, 2008b, s. 4-7; Åstveit, 2008; Åstveit, 2005, s. 7-67 & 116-117). Lokalitet 68 er et eksempel på hvordan Ormen Lange prosjektet ble utført, med formål om å avdekke og dokumentere et så helhetlig bilde av planområdet som mulig. Og hvordan dette ledet til utgravning av lokaliteter med originalt lav prioritering som viste seg å omfatte mer forskningsverdi enn forventet.

Fokuset på lokalitetskategorisering etter funnmengde er knyttet til de verdier som verdsettes i forskning og forvaltning som illustrert tidligere i denne oppgaven. Lokalitet 68 viser at slik verditilsetning ikke bare preger midlertidige boplasser, men kan også negativt påvirke basisboplasser. Om Ormen Lange prosjektet hadde fulgt fylkeskommunens registreringer og ikke gravd dypere eller hadde tilsidesatt funnområde 16 for å ha mer tid og ressurser for utgravning av konfirmerte lokaliteter ville denne kunnskapen ikke ha blitt avdekket. I andre områder hvor større utgravninger ikke kan utføres og slike prøvestikkregistreringer er all tilgjengelig informasjon om en lokalitet, kan en funnrik boplass med de faktorer som verdsettes av forskning og forvaltning muligens ikke avdekkes. Prioritering av funnrikhet og

de aspekter som kategoriserer basisboplassen bidrar ikke bare til undervurdering av midlertidige boplasser, men kan også svekke kunnskapsinnsamling av basisboplasser gjennom uoversiktlige forregistreringer som ikke tilbyr en omfattende forståelse av lokaliteten. Lokalitet 68 møtte lignende problemer knyttet til prioritering som midlertidige boplasser, hvor forundersøkelsens rapport generelt tilsatte lokaliteter med større funnmangfold viktigere prioritering. Ormen Lange prosjektets rettelse mot helhetlig dokumentering, og problemstillingen opp mot en sammensatt forståelse av boplassorganisering og bosetningsmønstre, ledet til at utgravningsprosjektet ikke mistet innsikt i lavprioriterte lokaliteter og funnområder. Et slikt stort utgravningsprosjekt har mer tid og budsjett enn mindre utgravninger, noe som er en faktor som muliggjør arkeologisk arbeid også i områder som originalt ble lavere prioritert. Videre vil fylkeskommunens originale prioriteringssystem gjøres rede for og ut ifra det vil Ormen Lange prosjektets forhold til funnmangfold i mesolittiske boplassfunn videre diskuteres.

Prioriteringssystemet i fylkeskommunens rapport var basert på inndeling av de forregistrerte steinalderlokalitetene i fem kategorier. Disse ble brukt for å vurdere verneverdi og for å rangere kulturminnene i de fire mulige områdene for Ormen Lange prosjektet. De lokalitetene med høyest prioritering i dette kategoriseringssystemet, kategori A, var definerte lokaliteter med akkumulerte kulturlag med organisk innhold. Kategori B er lik kategori A, men uten akkumulerte kulturlag og kun *mulig* organisk materiale. Kategori C er også en definert lokalitet, med funnførende minerogene lag, altså hvor funngjenstander finnes innen naturlig undergrunn som myr og torv. De to nest siste kategoriene D og E, blir begge tilsatt mindre verdi som mer diffuse lokaliteter med begrenset areal og lav funntetthet, hvorav artefakter i kategori E også har stor mekanisk slitasje og kan potensielt kategoriseres som eroderte eller redeponerte. Den siste kategorien, kategori F med minst prioritering, omfattet enkeltfunn med usikker kontekst. Disse kategoriseringene var av stor nytte for Vitenskapsmuseets planarbeid, dermed vil innsikt i disse kategoriene vise til forholdet til lokalitetene i Ormen Lange prosjektet. Bruken av disse kategoriseringene betyr ikke at Ormen Lange prosjektet ikke tok for seg lavere prioriterte lokaliteter. Lokaliteter med lavere prioritering ble også utgravd, dette inkluderer kategori F lokaliteter som lokalitet 74 og 75, og den tidligere nevnte lokalitet 68 som ble registrert med kategori E (Bjerck, 2008b, s. 4-11; Waraas, 2005, s. 7-13; Åstveit 2005 s. 7, med referanse til Åstveit 2001). Grunnen til at dette kategoriseringssystemet har blitt gjort rede for er at det utdyper forståelsen av hva Ormen Lange prosjektet verdsetter i en steinalderboplass. Utenom verdien av organisk materiale, kan kategoriseringssystemet

tilknyttet basis- og midlertidige boplasser som kategorier. Spesielt knyttet til spørsmål om verdien til midlertidige boplasser. Kategoriene D og E er begge preget av de samme aspektene av midlertidige boplasser som ledet til mindre interesse på Vega og Vestby. Midlertidige boplasser sin kategorisering er relatert til lav funntetthet, samt mer diffuse lokaliteter uten klare avgrensede spor som faste strukturer eller produksjonsavfall. Altså er lokaliteter med funnmateriale knyttet til basisboplasser gitt høyere prioritering enn lokaliteter med funnmateriale knyttet til midlertidige boplasser. Selv et utgravningsprosjekt med formål å dokumentere det helhetlige bosetningsmønsteret er i planleggingsfasen preget av lignende prioritering av funnmangfold som i mindre utgravninger som Vega og Vestby.

Et stort skillepunkt mellom de to utgravningene og Ormen Lange er at utgravningsprosjektet hadde nok tid og budsjett til å utføre utgravning også av lavprioriterte lokaliteter. Dette ledet til utgravning av midlertidige boplasser som lokalitet 76 og 76B, forregistrert som funnområde 19 under kategori E. Lokalitet 76 er blitt tolket som en feltleir og lokalitet 76B som en innsamlingsplass. Selv med slik lav prioritering ble lokalitet 76 og 76B utgravd og funnmaterialet til disse to midlertidige boplassene ble brukt i forståelsen av bosetningsmønsteret på Nyhamna. Dette gjennom innsikt i lokalitetenes episodiske bruk. Prosjektets helhetsformål er relevant for utgravning av lokaliteter som var forregistrert som mulige midlertidige boplasser. Både for de som var det, som lokalitet 76 og 76B, men også for de som etter utgravning ble tolket som basisboplasser. Dette inkluderer tidligere diskuterte lokalitet 68, men inneholder også andre eksempler som lokalitet 72. Lokalitet 72 ble forregistrert som funnområde 20 i kategori E, men har etter utgravning blitt tolket som en hovedbase. Dens oppbygning sine paralleller med lokalitet 48 og samsvarende karbondatering ble tolket som tegn på at de to lokalitetene ble brukt på samme tid. Det ga en innsikt for prosjektets problemstilling om boplassmønstre som kunne ha gått tapt om de lavprioriterte lokalitetene ikke hadde blitt utgravd (Bjerck, 2008c; Bjerck, 2008d; Breivik, 2020, s. 132-143; Åstveit; 2005, s. 117-118). Midlertidige boplasser og prøvestikk som tolkes som tilhørende midlertidige boplasser mottok lavere prioritering under planleggingsfasen. Allikevel har Ormen Lange prosjektets store omfang ledet til at kunnskap viktig for dens problemstilling ble avdekket og kulturminner ble dokumentert. Slik utgravning har gitt positive resultater både via faktiske midlertidige boplasser som lokalitet 76 og 76B og for utilstrekkelige prøvestikk som ikke påviste basisboplasser som lokalitet 68 og 72.

Case 2: E18 Brunlanesprosjektet

E18 Brunlanesprosjektet ble etablert 1. mai 2007 med formål om å undersøke automatisk fredete kulturminner som ble frigitt i forbindelse med utbygning av en trasé for E18 i Larvik, Vestfold og Porsgrunn, Telemark. Undersøkelsene ble utført av Fornminneseksjonen i Kulturhistorisk museum tilhørende Universitetet i Oslo. Dette i samarbeid med Riksantikvaren, Vestfold fylkeskommune, Telemark fylkeskommune og prosjektets tiltakshaver Statens vegvesen. Veiparsellene i Vestfold og Telemark i nærheten av planområdet for E18 utbyggelsen ble registrert av Vestfold fylkeskommune i 2005 og 2006, hvorav 29 tidligere ukjente steinalderboplasser, samt en lokalitet med forhistoriske dyrkningsspor og en heller som begge ble datert til jernalder ble registrert. Dette, i tillegg til fem allerede kjente steinalderboplasser i området, utgjorde totalt 36 automatisk fredete

Figur 5. Kart over lokaliteter på undersøkelsesområdet til E18 Brunlanesprosjektet og prosjektets geografiske lokasjon (Jakslund, 2014, s. 11).

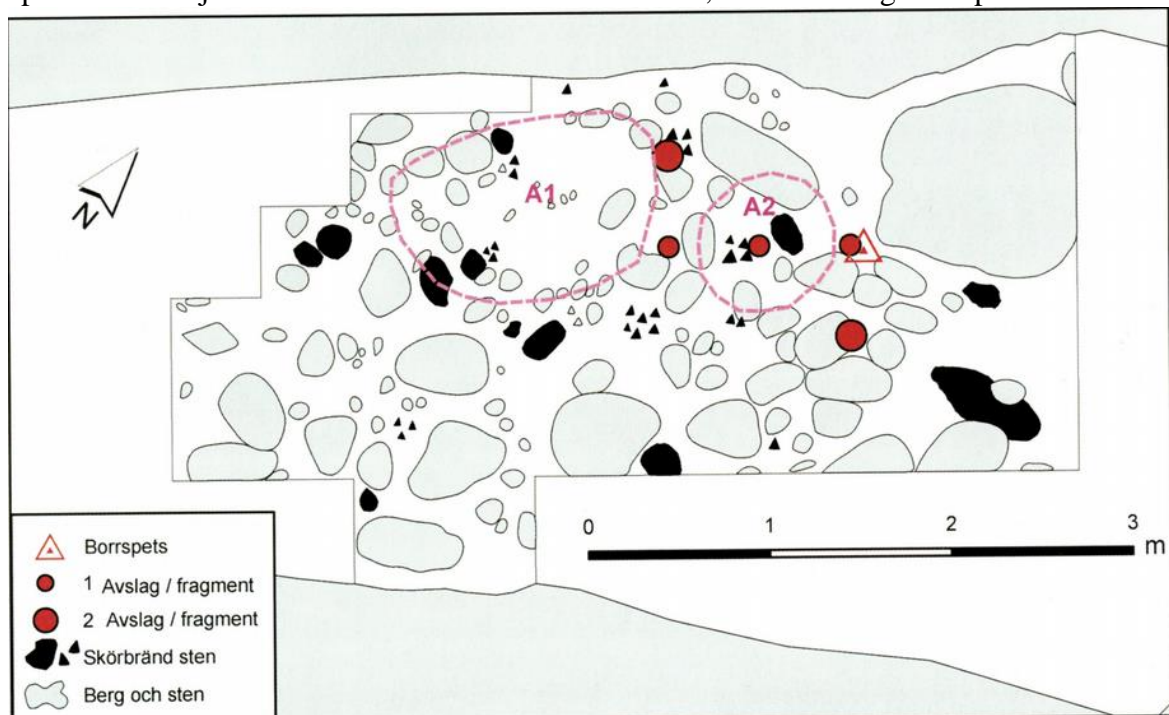
kulturminner i planområdet. De endelige reguleringsplanene omfattet 17 av disse lokalitetene og fem av de ble bevart og ikke undersøkt. Dermed ble utgravningene til E18 Brunlanesprosjektet iverksatt for undersøkelsene av de 12 lokalitetene som ikke kunne vernes og ble frigitt av Riksantikvaren.

Disse 12 var ti steinalderboplasser og lokaliteten med dyrkningsspor i Larvik, og en steinalderboplass i Porsgrunn. E18 Brunlanesprosjektet hadde to prosjektplaner, en for lokalitetene i Larvik og den andre for lokaliteten i Porsgrunn. Begge prosjektplanene var knyttet til samme problemstillinger: Analyse av teknologiske og typologiske trekk, innsikt i

den regionale kronologien, landskapsanalyser for innsikt i ressursgrunnlag og lokale landskapsforhold, kartlegging av bruk av lokalt råstoff i forhold til ikke-lokalt råstoff, øke kunnskap om boplassenes indre organisering, og analyse av regionalitet, mobilitet og kontakt. Prosjektplanen ønsket også å nærmere datere jordbruket og videre bruk av området rundt lokaliteten med dyrkningsspor. Disse problemstillingene er relevante for innsikt i mesolittiske boplasstyper og deres behandling i prosjektet, spesielt siden ti av de tolv lokalitetene, med unntak av dyrkingssporene fra jernalder og en boplass datert til senneolitikum, var steinalderboplassene datert til tidligmesolitikum (Iversen, Lia & Dahle, 2007, s. 8-27; Jaksland, 2014). Denne oppgaven vil videre gjøre rede for og diskutere hvordan mesolittiske boplasstyper, spesielt forholdet mellom basisboplasser og midlertidige boplasser, blir behandlet i E18 Brunlanesprosjektet. Dette rettet spesielt mot prosjektets problemstillinger knyttet til typologisk analyse og innsikt i den regionale kronologien.

Av de ti mesolittiske steinalderboplassene som ble utgravd i E18 Brunlanesprosjektet ble lokalitet Sky 2 beskrevet som å ha «begrenset verdi med hensyn til videre tolkninger» (Jaksland & Fossum, 2014, s. 12). Dens få funn med ingen distinkte kronologiske trekk utgjorde mindre relevans for prosjektets problemstillinger. Kun lokalitetens eksistens i landskapet, som tegn på bruk i preboreal tid, ble tilsatt forskningsverdi. Innholdet i boplassen selv ble ikke tilsatt relevans og var ikke mulig å knytte til prosjektets problemstilling om regionens kronologi. Jaksland skriver om dette: «for at en kulturhistorisk sammenstilling skal være meningsfull, må de øvrige ni steinalderboplassene kunne settes inn i en kronologisk sekvens» (Jaksland & Fossum, 2014, s. 12). Altså er Sky 2 tolket som ikke relevant for den kronologiske problemstillingen og er unødvendig for en meningsfull kulturhistorie tilhørende området. Sky 2 var den eneste av steinalderboplassene som ikke kunne dateres etter typologisk analyse av funn, men kun etter strandlinjedatering og topografi. Gjennom prosjektets kronologiske analyse blir Sky 2 ikke nevnt i tekst eller i tabeller og figurer som omfatter de ni andre lokalitetene som Tabell 2, Figur 11, Tabell 4 og Tabell 5 (Jaksland & Fossum, 2014, s. 20-40). Sky 2 blir heller ikke brukt i prosjektets typologiske analyse. Her blir også lokalitet Sky 1 ikke brukt, begge på grunn av fåtallige og lite diagnostisk funnmateriale (Jaksland & Fossum, 2014). Lokalitet Sky 2 vil fungere som et eksempel på hvordan en lokalitet med mindre relevans for et utgravningsprosjekts problemstillinger blir undersøkt.

Sky 2, originalt navngitt lokalitet 5 ved Sky, blir kun nevnt to ganger i fylkeskommunens registreringsrapport utenom oversiktstabeller over alle lokalitetene i Sky. Den første gangen som en av ti lokaliteter i konflikt med E18 utbygningen og den andre er i oversikten over alle lokalitetene, hvor lokalitet 5 ved Sky er dokumentert etter sin plassering i landskapet og kun ett funnførende prøvestikk (Iversen et al., 2007). I fylkeskommunens rapport er Sky 2 allerede før utgravning tilsatt lite fokus i sammenligning med andre lokaliteter. Med kun ett funnførende prøvestikk var den ikke vurdert til å være relevant for utredning av de nye lokalitetene og deres mulige kunnskapsverdi. Når E18 Brunlanesprosjektet utgravde Sky 2 i tråd med prosjektets problemstillinger viste lokalitetens funnmateriale seg å være begrenset. Slutten av utgravningen av Sky 2 ble slikt forklart av Åhrberg: «På Sky 2 avslutades utgrävningen därefter då mängden fynd och företeelser visade sig vara begränsad» (Åhrberg, 2012, s. 137). Det funnmateriale som ble utgravd på Sky 2 var to flintavslag, tre flintfragmenter og ett retusjert brent flintfragment. Sky 2 inneholdt også spor etter ildsted, med brent stein i en halvsirkelformasjon og en konsentrert mengde trekull sammen med 18 mindre brente steiner. Dette utgjør et totalt funnmateriale av seks separate artefakter og to sporkonsentrasjoner etter ildsted. Dette funnmaterialet, samt tolkning av boplassen for å ha en

Figur 6. Plan av Sky 2, A1 og A2 er sporkonsentrasjoner etter ildsted (Åhrberg, 2012, s. 140).

nøytral funksjon, utgjorde at den ble tolket som en rasteplass (Åhrberg, 2012). Denne rasteplassen kan tilknyttes sitteplass boplasstypen, siden det er en midlertidig boplass under kort opphold med antatt funksjon som stoppested mellom boplasser i mobilitetssystemet. Videre vil forholdet mellom basisboplasser og midlertidige boplasser diskuteres i forhold til

utgravningsprosjektets problemstillinger. Tabell 3 vil brukes for å gjøre rede for kategoriseringen av prosjektets mesolittiske boplasser og for å illustrere prosjektets forhold til de ulike boplasstypene.

Mesolittiske boplasser i Brunlanesprosjektet	Mesolittisk boplasstype	Grunnlag for boplasskategorisering	Katalogiserte funn	Antall sider om enkelt lokalitet
Pauler 1	Basisboplass	Funnspredning, produksjonsavfall, aktivitetsområder	16 227	124 (Bind II, s. 3-126)
Pauler 2	Midlertidig boplass	Kort bruk, spesialisert for jakt og maritime ressurser	3 706	44 (Bind II, s. 127-170)
Pauler 3	Basisboplass	Produksjonsavfall, seks strukturer	20 123	70 (Bind II, s. 171-240)
Pauler 4	Basisboplass	Flere bruksperioder, ni strukturer, produksjonsavfall	13 751	56 (Bind III, s. 3-58)
Pauler 5	Midlertidig boplass	Kort bruk, spesialisert for jakt og potensielt fiske	2 706	26 (Bind II, s. 241-266)
Pauler 6	Midlertidig boplass	Mindre funnmateriale, kort bruk av mindre gruppe	1 233	34 (Bind III, s. 59-92)
Pauler 7	Midlertidig boplass	Mindre funnmateriale, kort bruk av mindre gruppe	623	32 (Bind III, s. 93-124)
Sky 1	Midlertidig boplass	Minimalt funnmateriale, antatt stoppested/rasteplass	14	10 (Bind III, s. 125-134)
Sky 2	Midlertidig boplass	Minimalt funnmateriale, antatt stoppested/rasteplass	6	8 (Bind III, s. 135-142)
Bakke	Basis og midlertidig	Både korte og lengre opphold, generelt og spesialisert	9 558	56 (Bind III, s. 143-198)

Tabell 3. Kategorisering av E18 Brunlanesprosjektets mesolittiske boplasstyper. Inkluderer også antall sider brukt i beskrivelsen av enkeltlokalitetene i Bind II og Bind III, samt antall katalogiserte funn for å illustrere boplassens funnmengde. Tabellen ble sammensatt basert på Bind II og Bind III av E18 Brunlanesprosjektet (Jakslund, 2012a; Jakslund, 2012b).

Det tabell 3 illustrerer er at Sky 2 sin mindre verdi for prosjektets problemstillinger er ikke kun begrenset til Sky 2, men påvirker også de andre midlertidige boplassene.

Problemstillingene rettet mot typologisk analyse og innsikt i kronologi basert på gjenstandsmaterialet leder til at de midlertidige boplassene mottar mindre relevans for prosjektets formål. De lokalitetene som omfatter midlertidige boplasser har alle mindre antall sider dedikert til seg enn de som omfatter basisboplasser. Den eneste lokaliteten med en midlertidig boplass som har like mange sider som den minst omskrevne basisboplassen er Bakke, som omfatter både en basisboplass og en midlertidig boplass. Den mest omskrevne lokaliteten som dekker kun en midlertidig boplass er Pauler 2, med funksjon som en feltleir hvor den har hatt flere generelle formål samtidig som den var et midlertidig ledd i mobilitetsmønsteret knyttet til en mer flintrik basisboplass. Pauler 2 hadde det mest utbredte gjenstandsmateriale blant de midlertidige boplassene, med Bakke som unntak. Dette tilknyttes grunnen til at de midlertidige boplassene hadde lavere sideomfang. E18 Brunlanesprosjektets formål og problemstillinger verdsetter funnmangfold og typologisk diagnostikk av funnmaterialet. Derfor er de midlertidige boplassene, som alle har mindre funnmateriale enn

basisboplassene, de lokalitetene med minst sideomfang. En stor andel av sideomfanget til basisboplassene er dedikert til typologisk analyse og redegjøring for de ulike artefakttypene funnet på lokalitetene (Jaksland, 2012a; Jaksland, 2012b). Slike problemstillinger som prioriterer artefakter og typologi vil tillegge basisboplasser med sin funnmengde og mangfold større viktighet for prosjektets formål. E18 Brunlanesprosjektet illustrer hvordan valg av problemstillinger innenfor et utgravningsprosjekt påvirker verdien boplasstyper har for prosjektet.

Seks av de sju problemstillingene, bortsett fra datering av jordbruket, er relevante for de mesolittiske boplasstypene. Problemstillingene rettet mot typologisk analyse og den regionale kronologien knyttet til funnmateriale har gjennom eksemplene over blitt koblet til prioritering av basisboplasser. Også problemstillingen rettet mot kunnskap om boplassenes indre organisering prioriterer basisboplasser. Innen utformingen av problemstillingen selv påpekes belysning av funnspredning og strukturer som metode for innsikt, begge med større utbredelse i basisboplassene. De resterende tre problemstillingene er relevante for midlertidige boplasser og blir utforsket av utgravningsprosjektet. Et eksempel på dette er den tidligere nevnte Pauler 2 som ga innsikt i bruket av råstoff, gjennom dens ikke-lokale flint, og innsikt i mobilitetsmønsteret gjennom den samme tilknytningen til et flintrikt ressursområde. Landskapsanalysen knyttet til boplassenes plassering og bruk av landskapet blir utført for både basisboplassene og de midlertidige boplassene. Til og med de minste midlertidige boplassene, Sky 1 og Sky 2, får sitt landskap og beliggenhet analysert. Denne samme landskapsanalysen ble brukt for å begrunne Sky 1 sitt bruk som en sitteplass. Selv om Sky 1 ble tilsidesatt i den typologiske problemstillingen er den også fra mobilitetsmønster problemstillingen relevant som en del av helhetsforståelsen av regionens bruk (Jaksland, 2012a; Jaksland, 2012b; Jaksland, 2014). Denne oppgaven har påpekt hvordan E18 Brunlanesprosjektet har nedspilt verdien til de midlertidige boplassene gjennom problemstillinger som prioriterer karakteristikk knyttet til basisboplasser. Verdsetting av funnmangfold og funnmengde er en tråd som har følget de utgravningene denne oppgaven har diskutert. Allikevel tar dette utgravningsprosjektet i bruk andre problemstillinger som kan skaffe verdifull informasjon fra de midlertidige boplassene. Selv om aspekter av midlertidige boplasser leder til lavere verdsetting fra visse perspektiv og problemstillinger kan de fremdeles tilby forskningsverdi fra andre. Dette selv om denne verdien er tilknyttet den midlertidige boplass som ett ledd i en helhet eller som en forbindelse til en basisboplass.

Avslutningsvis vil denne oppgaven sammenligne hvordan de to case studiene forholder seg til de mesolittiske boplasstypene og spesielt på behandlingen av midlertidige boplasser.

Diskusjon: Sammenligning av case 1 og 2 sine forhold til mesolittiske boplasstyper

Omfang

En faktor som påvirker utgravningsprosjektenes tilnærming til mesolittiske boplasstyper er deres omfang. Ormen Lange Nyhamna utgravde totalt 28 lokaliteter, og var et større prosjekt enn E18 Brunlanesprosjektet med sine 12 lokaliteter. Ormen Lange var også rettet mot et annet formål utenfor selve utgravningen. Utgravningsprosjektet skulle fungere som et eksempel for fremtidige utgravningsprosjekt og ble derfor ekstra nøye utført og dokumentert (Bjerck, 2008b; Jaksland, 2014). Denne underliggende forståelsen av prosjektets formål i kombinasjon med et større budsjett var faktorer som ledet til grundigere utgravninger av også de mindre lokalitetene. Disse underliggende grunnene, spesielt budsjettforskjellene, kan ikke ignoreres i sammenligningen av disse to utgravningsprosjektenes utgravning av mindre lokaliteter.

Problemstillinger

Prosjektenes problemstillinger har direkte påvirket forholdet til mindre lokaliteter og dermed de midlertidige boplassene. Dette spesielt gjennom sammenligning av Ormen Lange Nyhamna sine problemstillinger om boplassorganisering, boplasstyper og boplassmønstre, og overregionale trender i regionale forskjeller gjennom steinalderen, med E18 Brunlanesprosjektets problemstillinger om boplassene selv, indre organisering og regionalitet, mobilitet og kontakt, og om gjenstandsmaterialet, typologisk analyse og regional kronologi (Bjerck, 2008b; Bjerck, Åstveit, Meling & Jørgensen, 2008, s. 83-84; Jaksland, 2014). Gjennom tidligere redegjøring om E18 Brunlanesprosjektet sin verdsetting av typologi og regional kronologi ble disse problemstillingene og deres effekt på nedsettingen av Sky 1 og spesielt Sky 2 sin verdi diskutert. Ormen Lange sin problemstilling rettet mot regional redskapstradisjon og overregionale trender er knyttet til samme forståelse av typologisk verdi, men Ormen Lange ga denne problemstillingen lavere prioritering i prosjektets overordnede formål. Innsikten som denne problemstillingen tilbyr er verdifull, men Ormen Lange Nyhamna sin størrelse og omfang ledet til at boplasser med mindre verdi for typologisk analyse, som lokalitet 76 og 76B, fremdeles har verdi for en annen problemstilling. Av alle problemstillingene til Ormen Lange Nyhamna er det den første, om organisering, typer og mønstre tilhørende steinalderboplasser, som omfatter den største mengden av prosjektets

lokaliteter. Av de 28 utgravde lokalitetene inneholdt alle, med gravrøysene som unntak, artefakter fra steinalderen. Hvorav kun lokalitet 55, 56 og gravrøysene R2 og R3 ikke inneholdt påviste spor etter steinalderboplasser. Problemstillingen er relevant for en stor andel av lokalitetene og dens tilknyttes prosjektets formål om helhetsdokumentering og innsikt i sammenheng mellom flere lokaliteter. Denne problemstillingens sentrale rolle for prosjektets formål ledet til at midlertidige boplasser ble vurdert som verdifulle. Dette gjennom deres plass i større boplass-systemer, men også basert på deres egen organisering og funksjon. E18 Brunlanesprosjektets mindre omfang ledet til at mindre lokaliteter som ikke er direkte relevante for dens to første problemstillinger, om typologi og regional kronologi, blir viet mindre tid og budsjett under utgravning og mindre forskningsverdi for tolkninger og etterarbeidet. E18 Brunlanesprosjektets problemstillinger om boplassens indre organisering prioriterer karakteristikk tilhørende basisboplasser som funnmengde og faste strukturer. Dens problemstilling om boplassenes regionalitet, mobilitet og kontakt vektlegger boplass-systemer og den midlertidige boplass som en del av en helhet. Dette i sammenligning med Ormen Lange Nyhamna som også tolket den midlertidige boplassens egen organisering og egenverdi (Bjerck, 2008a; Jaksland, 2014). Den største forskjellen mellom de to utgravningsprosjektene forhold til midlertidige boplasser er hvordan problemstillingene prioriterer funnmaterialet og kunnskapsverdien som tilhører midlertidige boplasser. Slike forskjeller i prosjektets formål blir tydeliggjort av praktiske faktorer som allokering av budsjett og tid til lokaliteter med basisboplasser. Utgravninger som gir mer konkrete resultater, som basisboplasser med mangfoldig funntetthet, er lettere å begrunne for tiltakshaveren. Den forsknings- og forvaltningsverdi som tillegges basisboplasser som midlertidige boplasser mangler gjenspeiles i denne samme prioriteringen av funnrikhet. Allikevel kan lokaliteter med få funn i prøvestikk og lav funnspredning under utgravning, som Ormen Lange Nyhamna sin lokalitet 76 og 76B, tilby verdifull forskningsverdi begrunnet i prosjektets problemstillinger. E18 Brunlanesprosjektet, lik Vega og Vestby, vurderer midlertidige boplassers verdi ut ifra tilknytning til det helhetlige boplass-systemet og informasjon om samspillet mellom flere boplasser. Utenom denne helhetsverdien er funnmaterialet til de midlertidige boplassene sammenlignbart mindre relevante for prosjektet enn funnmaterialet til basisboplassene. Ormen Lange Nyhamna knytter også verdi til innsikt i det samme samspillet mellom boplasser, men den tillegger også verdi til organiseringen av den midlertidige boplassen selv.

Konklusjon

Ut ifra oppgavens problemstillinger har oppgaven gjort rede for basisboplasser og midlertidige boplasser som begrep, og diskutert hvordan slik kategorisering av mesolittiske boplasstyper påvirker behandlingen av lokaliteter under utgravning og forskning.

Hvordan blir mesolittiske boplasstyper kategorisert i forskning?

Inndelingen av mesolittiske boplasstyper preges av en rekke faktorer, men de mest tilstrekkelige er funnspredning, funnmangfold og bruksformål. Mesolittiske boplasser med stor funnspredning, mangfoldig gjenstandsmateriale og produksjonsavfall, samt generelt og flertydig bruk er kategorisert som basisboplasser. Mesolittiske boplasser med lavere funnspredning, ensartet gjenstandsmateriale og klar rettelse mot ett spesielt formål kategoriseres som midlertidige boplasser.

Påvirker mesolittiske boplasstyper prioritering i utgravningsprosjekter?

Midlertidige boplasser tillegges sammenlignbart mindre forvaltningsverdi enn basisboplasser, og mesolittiske boplasser generelt har mindre direkte forvaltningsverdi basert på liten anvendbarhet som turistdestinasjon og er sjeldent sensasjonelle. Fra et forvaltningsperspektiv inneholder funnmaterialet mer forvaltningsverdi enn boplassen selv, altså inneholder basisboplassenes mangfoldige gjenstandsmateriale oftere artefakter med forvaltningsverdi enn det mindre gjenstandsmaterialet til midlertidige boplasser. Fra forskningsperspektivet kan boplasstypenes verdi variere etter lokale kunnskapsmangler og utgravningens problemstilling. Et utgravningsprosjekt som utformer problemstillinger som mottar mer relevant kunnskap fra basisboplasser vil naturligvis gi basisboplasser høyere prioritering under en utgravning med begrenset tid og budsjett. Men med Ormen Lange Nyhamna som eksempel er det også utgravninger som tillegger midlertidige boplasser verdi gjennom sine problemstillinger. Også utgravninger som prioriterer basisboplasser bruker fremdeles funn av midlertidige boplasser som viktige datapunkter i forskning. Midlertidige boplasser blir uansett prioritering og problemstillinger innlemmet i forskning og tolkninger av områders bruk, enten som del av et helhetlig bosetningsmønster eller gjennom innsikt i bruken av selve lokaliteten. Den lavere prioriteringen som har blitt illustrert gjennom denne oppgaven hindrer ikke arkeologer fra å bruke eksistensen av midlertidige boplasser i sine tolkninger. Den midlertidige boplassen Sky 2 er inkludert i E18 Brunlanesprosjektets forståelse av områdets bruk under mesolitikum, selv om dens mindre relevans for prosjektets problemstillinger ledet til dens mindre rolle i forskningen utført i prosjektet. Det er altså *måten og omfanget* av forskningens tilnærming til

midlertidige boplasser, og hvor mye budsjett og tid som dedikeres til midlertidige boplasser under utgravningen, som påvirkes av slik lavere prioritering. Den siste, men potensielt største, grunnen til at midlertidige boplasser blir lavere prioritert enn basisboplasser under utgravning og forskning er verdsettingen av funnmengde selv. Store antall funn i forarbeid som prøvestikk er en viktig faktor i valg av utgravningsområder. Store mengder artefakter kan bidra med flere mangfoldige artefakter med både forvaltnings- og forskningsverdi. Flere artefakter betyr flere datapunkter for å begrunne og utdype forskning, samt større sannsynlighet for funn av artefakter med større forvaltningsverdi. Altså er et av de fundamentale skillene mellom boplasstypene, funnmengde og funnmangfold, en av de faktorene som blir høyt verdsatt i valg av utgravningsområder. Det er en grunnleggende faktor for økt prioritering og verdsetting av basisboplasser.

Midlertidige boplasser og deres bruk har forskningsverdi som basisboplasser ikke kan dokumentere. Dette basert på deres rolle i forståelsen av mesolittiske bosetningssystemer og mobilitetsmønstre. Allikevel er midlertidige boplasser offer for prioritering av funnmateriale. Også de andre grunnene til at utgravninger prioriterer basisboplasser, som valg av problemstillinger, kan spores til den midlertidige boplass sitt mindre funnmateriale. Grunnen til at E18 Brunlanesprosjektets typologiske problemstilling ikke verdsatte Sky 2 er at typologisk analyse ikke kunne utføres på det minimale funnmaterialet. Midlertidige boplasser har en viktig rolle i arkeologisk forståelse av mesolitikum, men på grunn av prioritering av funnrikhet er basisboplasser tilsatt større egenverdi for både forskning og forvaltning.

Litteraturliste

Berg, E. (1995). *Dobbeltspor/E6-prosjektet: Steinalderlokalteter fra senmesolittisk tid i Vestby, Akershus* (Vol. 32, Varia (Universitetets oldsaksamling: trykt utg.)). Oslo: Universitetets oldsaksamling.

Bergsvik, K. A. (1995). Bosetningsmønstre på kysten av Nordhordland i steinalder. En geografisk analyse. *Arkeologiske skrifter*, 8, s. 111-130.

Binford, L. R. (1980). Willow Smoke and Dogs' Tails: Hunter-Gatherer Settlement Systems and Archaeological Site Formation. *American Antiquity*, 45(1), s. 4-20.

Bjerck, H. B. (1989). *Forskningsstyrt kulturminneforvaltning på Vega, Nordland: En studie av steinaldermenneskenes boplassmønstre og arkeologiske letemetoder* (Vol. 61, Gunneria). Trondheim: Universitetet i Trondheim, Vitenskapsmuseet.

- Bjerck, H. B. (Red.), (2008a). *Ormen Lange Nyhamna: NTNU Vitenskapsmuseets arkeologiske undersøkelser*. Trondheim: Tapir.
- Bjerck, H. B. (2008b). Kapittel 1: NTNU Vitenskapsmuseets arkeologiske undersøkelser Ormen Lange Nyhamna – forutsetninger, saksbehandling og prosjektplan. I: Bjerck, H. B. (Red.), *Ormen Lange Nyhamna: NTNU Vitenskapsmuseets arkeologiske undersøkelser*. (s. 1-15). Trondheim: Tapir.
- Bjerck, H. B. (2008c). Lokalitet 72 Søndre Steghaugen - Tidligmesolittisk boplass med ildsted og telttufter. I: Bjerck, H. B. (Red.), *Ormen Lange Nyhamna: NTNU Vitenskapsmuseets arkeologiske undersøkelser*. (s. 435-444). Trondheim: Tapir.
- Bjerck, H. B. (2008d). Lokalitet 76 og 76B Søndre Steghaugen - Tidligmesolittiske boplasser under strandvoll. I: Bjerck, H. B. (Red.), *Ormen Lange Nyhamna: NTNU Vitenskapsmuseets arkeologiske undersøkelser*. (s. 453-467). Trondheim: Tapir.
- Bjerck, H. B., Åstveit, L. I., Meling, T. & Jørgensen, G. (2008). Kapittel 3: Arkeologiske undersøkelser – Ormen Lange Nyhamna. I: Bjerck, H. B. (Red.), *Ormen Lange Nyhamna: NTNU Vitenskapsmuseets arkeologiske undersøkelser*. (s. 71-84). Trondheim: Tapir.
- Blankholm, H. P. (1991). *Intrasite spatial analysis in theory and practice*. Århus: Aarhus University Press.
- Boaz, J. (1998). *Hunter-Gatherer Site Variability: Changing patterns of site utilization in the interior of eastern Norway, between 8000 and 2500 BP*. Universitetets oldsaksamlings skrifter (20), Oslo.
- Breivik, H. M. (2020). Diachronic trends among Early Mesolithic site types? A study from the coast of Central Norway. I: Schülke, A. (Red.), *Coastal landscapes of the Mesolithic. Human engagement with the coast from the Atlantic to the Baltic Sea*. (s. 121-146) New York: Routledge
- Fretheim, S. E. (2017). *Mesolithic dwellings: an empirical approach to past trends and present interpretations in Norway* (Doktorgradsavhandling). Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.
- Fretheim, S. E., Bjerck, H. B., Breivik, H. M. & Zangrando, A. F. J. (2018). Tent, Hut or House? A Discussion on Early Mesolithic Dwellings Proceeding from the Site Mohalsen 2012-II, Vega, Northern Norway. I Blankholm, H. P. (Red.), *Early economy and settlement in*

Northern Europe: Pioneering, resource use, coping with change (Vol. 3, s. 207-230)
Sheffield: Equinox.

Glørstad, H. (2013). Innledende betraktninger om forholdet mellom forskning og forvaltning i norsk arkeologi. *Primitive tider*, 2013(15), s. 95-100.

Indrelid, S. (1977). Eldre steinalder i sørnorsk høyfjell. Boplasser, bosetningsmønstre og kulturformer. *Viking*, 40, s. 129-146.

Iversen, F., Lia, V. & Dahle, K. (2007). *Veien gjennom Vestfold - E18: Arkeologiske registreringer 2005/2006: Gulli-Langåker, Sky-Nøklegård, Nøklegård-Langangen*. Tønsberg: Vestfold fylkeskommune.

Jakslund, L. (Red.), (2012a). *E18 Brunlanesprosjektet: Bind II Undersøkte lokaliteter fra tidligmesolitikum*. (Vol. 80, Varia). Oslo: Kulturhistorisk museum, Fornminneseksjonen, Universitetet i Oslo.

Jakslund, L. (Red.), (2012b). *E18 Brunlanesprosjektet: Bind III Undersøkte lokaliteter fra tidligmesolitikum og senere*. (Vol. 81, Varia). Oslo: Kulturhistorisk museum, Fornminneseksjonen, Universitetet i Oslo.

Jakslund, L. (2014). Innledning Bind I. I: Jakslund, L. & Persson, P. (Red.), *E18 Brunlanesprosjektet: Bind I Forutsetninger og kulturhistorisk sammenstilling*. (Vol. 79, Varia, s. 1-10). Oslo: Kulturhistorisk museum, Arkeologisk seksjon, Universitetet i Oslo.

Jakslund, L. & Fossum, G. (2014). Kulturhistorisk sammenstilling. I: Jakslund, L. & Persson, P. (Red.), *E18 Brunlanesprosjektet: Bind I Forutsetninger og kulturhistorisk sammenstilling*. (Vol. 79, Varia, s. 11-62). Oslo: Kulturhistorisk museum, Arkeologisk seksjon, Universitetet i Oslo.

Laylander, D. (1997). Inferring Settlement Systems for the Prehistoric Hunter-Gatherers of San Diego County, California. *Journal of California and Great Basin Anthropology*, 19(2), s. 179-196.

Nærøy, A. (1998). Stone age living spaces in Western Norway: Volume 1: Text (Vol. 1). Bergen: University of Bergen.

Riksantikvaren. (2018). *Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse: Veileder om faggrunnlag og arbeidsmåte*. Hentet fra:

<https://www.riksantikvaren.no/veileder/kulturhistoriske-landskap-av-nasjonal-interesse-veileder-om-faggrunnlag-og-arbeidsmate-rev-utg/>

Riksantikvaren. (2019). *Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse: Kommunal og regional forvaltning*. Hentet fra: <https://www.riksantikvaren.no/veileder/kulturhistoriske-landskap-av-nasjonal-interesse/>

Ringstad, B. (2013). Forskning i regionalforvaltningen?. *Primitive tider*, 2013(15), s. 101-112.

Thuestad, A. E. (2005). *En Romlig Analyse Av Tidlig Eldre Steinalderlokalteter I Vest-Finnmark Og Troms* (Masteroppgave). Universitetet i Tromsø, Tromsø.

Waraas, T. A. (2005). *Arkeologisk registrering på Baraldsneset, Haram kommune: Ormen Lange-prosjektet* (Vol. 1, Kulturhistoriske skrifter og rapporter (trykt utg.)). Molde: Møre og Romsdal fylke Kulturavdelinga.

Åhrberg, E. S. (2012). Sky 2 – En episod i förhistorien. I: Jakslund, L. (Red.), *E18 Brunlanesprosjektet: Bind III Undersøkte lokaliteter fra tidligmesolitikum og senere*. (Vol. 81, Varia, s. 135-142). Oslo: Kulturhistorisk museum, Fornminneseksjonen, Universitetet i Oslo.

Åstveit, L. I. (2001). *"Kulturminne-kulturmiljø" Ormen Lange- ilandføring av gass til Møre og Romsdal Molde 12.10-2001*. Møre og Romsdal Fylkeskommune, Kulturavdelinga.

Åstveit, L. I. (2005). *Arkeologisk registrering på Gossen/Nyhamna, Aukra kommune: Ormen Lange-prosjektet* (Vol. 3, Kulturhistoriske skrifter og rapporter (trykt utg.)). Molde: Møre og Romsdal fylke, Kulturavdelinga.

Åstveit, L. I. (2008). Lokalitet 68 Søndre Steghaugen: En senmesolittisk lokalitet med velbevarte tufter og strukturer. I: Bjerck, H. B. (Red.), *Ormen Lange Nyhamna: NTNU Vitenskapsmuseets arkeologiske undersøkelser*. (s. 393-421). Trondheim: Tapir.

